

KULTTUURI

Toimitukset eivät paljonkaan tutki

Mediatohtori

Jokainen itseään arvostava mediatalo ja toimitus pitää tutkivaa journalismia tärkeänä ja tavoiteltavana toimintamallina. Käytännössä kiinnostus jää kuitenkin usein enemmän periaatteelliseksi kuin näkyvä käytännössä.

Moni mediatalo on haluton satsaamaan toimittajiensa työpanosta ja aikaa pitkäkestoisin tutkimusprojekteihin, joiden onnistuminen ja lopputulos ei välttämättä ole varmaa. Riittävä näytön puuttuessa juttu voi jäädä julkaisematta.

Pienten toimitusten ongelmana on usein lisäksi itsesensuuri. Toimitukset ovat läheisessä kanssakäymisessä julkiseen sektoriin ja elinkeinoelämään, eikä toimivia tiedotus- ja liikesuhteita haluta pilata puuttamalla niitä koskeviin ikäviin asioihin.

Oman väitöskirjani mukaan yksittäisillä toimittajilla saattaa löytyä henkilökohtaisia kiinnostusta ja kykyä tutkia asioita, mutta omat esimiehet eivät aina anna mahdollisuuksia asioiden syvällisempään selvittelyyn, kannustamisesta puhumattakaan.

Toimittajien mielenkiintoa heikentää paitsi tutkimustyön vaikeus ja yksinäisyys, myös lyhytjänteisyys ja rohkeuden puute kohdata epämiellyttäviä tilanteita ja usein vihamielisiä tutkimusten kohteita. Kuukausipalkan ansaitsee helpommalakin tavalla, kun tutkimisesta ei pääsääntöisesti makseta sen enempää kuin rutiinimaisesti uutistystä.

Toimittaja Jouni Tervo kuvailee Jyväskylän yliopistossa aikoinaan järjestetyssä *Tutkivan journalismin gurur*-seminaarissa oivallisesti tutkivan journalismin oluista:

"Tiedonvälitys tulvi yli äyräitten, mutta journalismin puro ehtyy. Lehdet ja kanavat täytetään näennäiskönnillä. Tärkeää on toistaa se, mitä jo tiedetään ja mikä on helpointa saada ulos. Toimittajasta on tullut mikrofonin jalka, joka lähetetään taltoimaan ulkoa annettua. Sille sanotaan, mitä halutaan ja mitä

Yksi viime aikojen näkyvimmistä tutkivan journalismin paljastamista asioista on Finnairin toimitusjohtajan Mika Vehviläisen (oik) ja Ilmarisen väliset asuntokauppapöytäselvitykset. Vehviläistä epäillään lahjuksen vastaanottamisesta, ja lahjuksen antamisesta epäiltyjen listalla on Ilmarisen toimitusjohtaja Harri Sailas (vas.). Kuva Finnairin maaliskuudesta yhtiökokouksesta.

kulloinenkin tilanne tarvitsee. Jos mikrofonin jalka uskaltaa jotakin kysyä, se vaihdetaan mukavampaan, hiljaisempaan ja joustavampaan."

Toimitustyön laajentuminen internetiin ei ole yhtään parantanut tilannetta, vaan on päinvastoin lisännyt toimittajien työpainetta erilaisten uusien sisältöjen tuottamisessa.

"Mitä juuri äskettä tapahtui" -tyylissä reaaliaikaisessa uutisoimisessa tärkeintä on kertominen nopeus, ei yksityiskohtien tai taustoitusten määrä tai edes tietojen tarkkuus.

Perinteistä lähderiippuvuutta

on vähemmän kuin journalismissa yleensä, ja toimittajien "luvatun" aihevalinta yllättää kohteensa. Sen sijaan että toimittajat raportoisivat, miten asioiden sanotaan tai arvelaan olevan, tutkivassa journalismissa selvitetään "kuinka asiat oikeasti ovat".

Haastateltavien sanomisten kriittikönnössä toistamisesta onkin vaarana, että ne muuttuvat yleisön mielissä totuuksiksi, jos niiden paikkansapitävyttä ei erikseen epäillä ja arvioida.

Tutkivan journalismin paljastuksille etsitään yhteiskunnallisesti tärkeitä perusteita, joiden

pitäisi näkyä itse juttussa sen uskottavuuden takia.

Esimerkiksi journalismin etiikan mukaan nimettömien lähteiden esittämien väitteiden kohdalla toimituksen olisi kerrottava, miten tietojen paikkansapitävyys on pyritty varmistamaan jo ennakolta.

Faktatietojen ohella tutkiviin juttuihin jää merkittävässä määrin tulkintoja asioista, joiden paikkansapitävyttä ei ole onnistuttu varmistamaan riittävästi.

Jotta väitteet eivät loukkaisi tutkittavien henkilöiden kunniaa, johtopäätöksillä on oltava riittäviä perusteluja.

Toimituksilta ei vaadita "täyttä" näyttöä esittämistään väitteistä, eikä esimerkiksi kunniaa loukata, jos väitteet liittyvät henkilöihin toimintojen arviointin eikä asian käsittely "ylit sitä mitä voidaan pitää hyväksyttävänä".

Tällaisen hyväksyttävyyden rajan vetäminen on aina tapauskohtaista, ja tietojen paikkansapitävyys on pitänyt selvittää sitä huolellisemmin mitä rankempia ne kohteelle ovat.

Erityisen vaarallista on esittää syy- ja seuraussuhteita ihmisten tekemisille, koska motiivien todistaminen on usein mahdollista. Tällaisen ongelman voi

välttää esimerkiksi luettelemalla asiaan liittyvät tosiasiat ja jättämällä lukijoille johtopäätösten tekeminen.

Tutkivat journalistit näkevät työsä mielekkyyden siinä, että vastuulliset tahot eivät vapaaehtoisesti kerro aiheuttamastaan ongelmista julkisuuteen.

Tutkimisen kohteena on useimmiten jonkun yksittäisen henkilön, viranomaisen tai organisaation tekemiset tai tekemättä jättämiset.

Laittomuuksia useammin tutkimukset keskittyvät eettisesti arveluttavaan toimintaan, jota

asian paheksuttavuudesta huolimatta ei voida virallisesti tutkia. Ilman journalisteja moni asia jäisikin selvittämättä ja julkisuuden ulkopuolelle.

Usein toimittajan rooli estää arkaluonteisten tietojen saamisen. Asioiden selvittäminen onnistuu usein paremmin, jos haastateltava lähestyvä toimittaja ei paljasta ammattiaan ja tavoitteitaan.

Esimerkiksi toimittajan valeselitys ei sinällään ole lainvastaista, jos kyse on pelkästään tiedonhankinnasta eikä samalla tekeydytä viranomaisiksi.

Myös eettisesti "tavallisuudesta poikkeavat keinot" ovat hyväksyttävää, jos yhteiskunnallisesti merkittäviä seikkoja ei voida muuten selvittää.

Yleisön luottamuksen säilyttämiseksi epätavanomaisiin keinoihin turvautuminen kannattaa kuitenkin perustella juttussa, esimerkiksi vertaamalla tuloksia, joita kollegan käyttämät avoimet keinot ja itse käytetyt epätavalliset keinot olivat antaneet.

Se että toimittaja antaa haastateltavan ymmärtää tietävänsä kysymästänsä asiasta enemmän kuin oikeasti tietää, voi lisätä haastateltavan halukkuutta puhua.

Tällöin tämä saattaa kuvitella vahvistavansa toimittajan jo muualta saamia tietoja sen sijaan, että "vuotaisi" niistä ensimmäisenä.

Avoimet keinot ovat kuitenkin myös tutkivassa journalismissa lähtökohta, eikä epätavanomaisia menetelmiä voida perustella tiedonhankinnan helpottamisella.

Niiden olisi oltava ainoa vaihtoehto saada selville yhteiskunnallisesti tärkeää tietoa.

Heikki Kuutti

heikki.kuutti@yu.fi

Viestintätoimikunnan ja Journalistiliiton asiantuntija, FT Heikki Kuutti arvioi tällä palstalla Kalevan juttuja. Kuutti keskittyy arvioinnissaan tänä vuonna lukijapalautteeseen. Mediatoripalsta on luettavissa myös Kalevan verkkosivulla. Sarja jää nyt kesätauolle.

Tutkivaa journalismia omin voimin ja viranomaisien avulla

Lähialue pahin painostaja

Kalevan juttusarja vanhoillistadiolaisen piirissä tapahtuneista lasten hyväksikäyttötapauksista on hyvä esimerkki tutkivan journalismin merkityksestä. Kaleva toi levikkialueellaan esiin tapauksia, jotka syystä tai toisesta eivät olleet päätyneet viranomaisien tietoon.

Vuosikymmeniä jatkuneesta hiljaisuudesta kulttuurista ja salailusta päästiin näin julkisuuden seurauksena viimein uhrien suojelemaan ja tekoihin oikeuskäsittelyyn. Epäkohtiin puuttunut Kaleva joutui kuitenkin joidenkin vuosikertalaajien taholta poikkeuksellisen voimakkaan painostuksen ja uhkailujen kohteeksi.

Tapaus käykin näin hyvänä esimerkkinä tutkivan journalismin vaikeuksista nimenomaan tiedotusvälineen omalla lähialueella, jossa "kaikki tulevat toisensa" ja jossa toiminnan rajat tulevat keskinäisen kanssakäymisen seurauksena herkästi vastaan.

Viranomaiset tutkivat itse

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirissä tehty selvitys paljasti pahoja puutteita hätätilapoliisiden avun saannin nopeudessa eri kunnissa ("Apu on usein myöhässä", 22.4.2012).

Ensihoidon ja päivystyksen johtaja oli selvittänyt vuoden 2010 hätäkeskustilastoista, kuinka iso osa hätätilapoliisista tavoitettiin halutussa kahdeksassa minuutissa. Kuntien väliset erot olivat isot, eikä yhdeksäkään niistä tavoite täyttynyt sataprosenttisesti.

tutkimusten referointi mediassa ei ole sama kuin, että asiaa selvittäisi toimitus itse, mutta tämän tapainen varsin yleinen käytäntö selittää osaltaan tutkivan journalismin vähäisempää tarvetta Suomessa kuin monessa muussa maassa.

Suomalaisilla viranomaisilla tuntuu olevan varsin kokonaisvaltainen vastuu omasta toiminnastaan, eikä toiminnassa havaittuja epäkohtia välttämättä mielletä viranomaisen omaksi syyksi.

Toisaalta viranomaisien omat aktiiviset selvitykset voivat mahdollistaa niille lisäresursseja, kun puutteita on ensin korostettu mediassa.

Vastaavanlainen toimitustyön lähtökohta oli julkisten organisaatioiden kosteus- ja homevaurioita käsittelevässä jutussa "Sisäilmassa aikapommi" (27.3.2012), jossa esitetyt tarkastustulokset perustuivat Pohjois-Suomen aluehallintoviraston omaan selvitykseen.

Tässä jutussa toimitus kuitenkin laajensi aiheen käsittelyä tekemällä soittokierroksen muutamiin Oulun seudun kuntiin ja sai selville, että koulujen korjaustarvetta löytyy liki jokaisesta.

Mielenosoittajat kuumana

Talvivaaran yhtiökokouspaikan edustalla järjestetyssä useiden ympäristötoimijoiden yhteisessä mielenosoituksessa esitettiin voimakasta kritiikkiä niin tuotantolaitosta kuin sen toimintoja valvovia viranomaisia ja kaivosvoimien kumppaneita kohtaan ("Talvivaara huudettiin kiinni", 27.4.2012).

Juttu toteutettiin perinteisenä uutisena ja tuotti esilin mielen-

osoittajien hätä: vesitöt ovat pilalla, päästösopimuksia ei noudateta ja ulkomaisten yhtiökumppaniensa maine on heikko.

Tämäntapaisten aiheiden käsittelyä ei välttämättä kannata jättää tapahtumaraportoinnin tasolle. Ongelmista kärsivien asiassaisten on kuitenkin toimittava hyvinä lähtökohtana journalistisille tutkimuksille.

Toimitusten kannattaakin selvittää esitetyt väitteet tarkemmin ja ottaa niihin mahdollisesti liittyvät laiminlyönnit ja muut väärinkäytökset omien jatkotutkimusten kohteiksi.

Viranomaisien palvelut tökkivät

Jutussa ("Tunti kuluu lomakejona", 12.5.2012) seurattiin Oulun verotoimiston asiakasruuhkia veroilmoituksen viimeisen jättöpäivän lähestyessä.

Paikalla tavattu pyörätuolipolttaja oli saanut odottaa tuntiin päästäkseen hoitamaan kotitalousvähenystään.

Toimittajien jalkautuminen ihmisten pariin ja tapahtumaympäristön ulkopuolinen havainnointi toimivat hyvin jutuissa, joissa ei haluta tyytyä viranomaisen itsensä esittämiin

mittajien kannattaa varmistaa omien tulkintojen paikkansapitävyyttä vertaamalla niitä asianomaisten omiin kokemuksiin.

Turpiin kaupungilla

"Rannassa voi saada köniinsä" -jutussa (5.5.2012) selvitettiin poliisin keräämien tilastotietojen pohjalta Oulun väkivaltaisimpia alueita.

150:stä julkisella paikalla kirjattua pahoinpitelyä poimittiin kolme, tosin vain muutaman tappelun, keskittymää.

Viranomaisilasto on usein hyvä lähtökohta asioiden tarkemmalle journalistiselle selvittelylle, mutta vaatii toimitukselta sisäin pääsemistä kirjattujen tapahtumien tietoihin.

Mielenkiintoista olisi saada selville esimerkiksi, onko tilastotapahtumille löydettävissä jostakin yhteistä nimitäjä, johon esimerkiksi viranomaiset voivat jatkossa puuttua.

Oulun väkivalta ei kuitenkaan vaikuttanut juttuun pohjalta vakavalta. Samassa yhteydessä siteerattiin poliisin ja kaupungin tekemää kyselyä, jonka mukaan 90 prosenttia oululaisista pitää kuitenkin omaa asuinalueitaan turvallisena.

Oulun väkivalta ei kuitenkaan vaikuttanut juttuun pohjalta vakavalta. Samassa yhteydessä siteerattiin poliisin ja kaupungin tekemää kyselyä, jonka mukaan 90 prosenttia oululaisista pitää kuitenkin omaa asuinalueitaan turvallisena.

set kokemukset tuovat tilanteeseen välitöntä autenttisuutta.

Havainnointiin on kuitenkin oltava riittävän pitkäkestoisia, tarkkailussa on keskityttävä olennaisimpiin asioihin ja toi-

mittajien kannattaa varmistaa omien tulkintojen paikkansapitävyyttä vertaamalla niitä asianomaisten omiin kokemuksiin.

Turun-konsertissa reggaen legendoja lämmittelevät alan suomalaiset kärkiartistit Jukka Poika ja Elokku.

Toots yhtyeineen oli mukana vakiinnuttamassa reggae-termin käyttöönottoa, kun bändi julkaisi vuonna 1967 levynsä *Do The Reggae*. Poppon keskeisiin hitteihin lukeutuvat laulut *Pressure Drop* ja *Monkey Man*, joista jälkimmäistä ovat esittäneet myös muiden muassa Amy Winehouse ja Kylie Minogue.

Toots & The Maytals on saanut kaksi musiikkialan Grammy-palkintoa. (STT)

Kotimaiselle filmille harvinainen keskikesän ensi-ilta

Elokuva Kotimainen pitkä elokuva saa ensi kertaa liki vuosikymmenen ensi-iltaan keskellä kesää. Elokvateattereihin saapuu 13. heinäkuuta Jyri Kähösen ohjaama jännityslokuva *Ja saapuu oikea yö*.

Tuomas Parviaisen käsikirjoittaman jännärin pääosissa nähdään Jemina Sillanpää, Jarkko Niemi ja Martti Suosalu. Ja saapuu oikea yö -elokuva tuottaa Helsinki-filmi. (STT)

Unelmointi nappasi voiton Islantiin

YHTEYSTIEDOT: Puhelin 044 799 5772. Sähköposti kulttuuri@kaleva.fi. Kalevan vaihde 08 5377 111

STT HELSINKI Pohjoismaiden neuvoston tämän vuoden musiikkipalkinnon saa islantilainen Anna Thorvaldsdóttir. Säveltäjä palkitaan orkesteriteoksestaan nimeltä *Dreymi* (Dreaming).

Tiistaina julkistettu palkinto luovutetaan voittajalle marraskuussa Helsingissä Pohjoismaiden neuvoston kokouksen yhteydessä. Tunnustus on suuruudeltaan 47 000 euroa.

Anna Thorvaldsdóttir (s. 1977) on uuden partituurimusiikin kansainvälisesti tunnustettu nimi.

Palkintoperusteissa todetaan, että *Dreymi*-teos avaa sinfoniaorkesterin liikkumavaraa poikkeavasti ja kekseliäästi. Säveltäjä hyödyntää siinä muinaispohjoismaisia saagoja, joissa uni on väliä ihmisen vuoropuheluun luonnon kanssa.

Pohjoismaiden neuvoston musiikkipalkinto myönnetään vuorovuosin säveltäjälle ja esiintyjälle.

Viime vuonna palkinnon sai ruotsalainen saksofonisti ja säveltäjä Mats Gustafsson.

Suomesta palkintoehdokkaina olivat tänä vuonna säveltäjät Jukka Tiensuu ja Eero Hämeenniemi.

English Chamber Orchestra Naantalin tähtenä

MUSIIKKI English Chamber Orchestra aloittaa tänä vuonna Naantalin Musiikkijuhlat. Maailman tunnetuimpiin ja menestyneimpiin kuuluvan orkesterin solisteina kuullaan muun muassa sopraano Mari Palo sekä basso Nicholas Söderlund. Orkesteria johtaa raumalainen Rolf Gothóni.

Festivaalin ohjelmassa on kaiken kaikkiaan 27 konserttia. Tunnetuin solisti lienee pianovirtuoso Elisabet Leonskaja, joka soittaa resitaalikonsertin Naantalin kirkossa. Musiikkijuhlissa voi nauttia myös Illalliskonsertista näyttelijä Martti Suosalon seurassa.

Naantalin Musiikkijuhlat päätty perinteiseen *In Honorem Maris*-konserttiin, jonka aluksi ympäristöministeri Ville Niinistö (vihr.) pitää Itämeri-puheen vuoron. Festivaalin suojelijana toimii tasavallan presidentti Sauli Niinistö.

Naantalin Musiikkijuhlat jatkuvat aina 16. kesäkuuta saakka. (STT)

Reggaekonkarit Toots & The Maytals Suomeen

MUSIIKKI Reggaen keskeisiin yhtyeisiin lukeutuva Toots & The Maytals saapuu konsertoimaan Suomeen. Jamaikan rytmikonkarit soittavat Turun Linnan Juhlissa 20. elokuuta ja Helsingin The Circusissa seuraavana iltana.

Turun-konsertissa reggaen legendoja lämmittelevät alan suomalaiset kärkiartistit Jukka Poika ja Elokku.

Toots yhtyeineen oli mukana vakiinnuttamassa reggae-termin käyttöönottoa, kun bändi julkaisi vuonna 1967 levynsä *Do The Reggae*. Poppon keskeisiin hitteihin lukeutuvat laulut *Pressure Drop* ja *Monkey Man*, joista jälkimmäistä ovat esittäneet myös muiden muassa Amy Winehouse ja Kylie Minogue.

Toots & The Maytals on saanut kaksi musiikkialan Grammy-palkintoa. (STT)

Kotimaiselle filmille harvinainen keskikesän ensi-ilta

Elokuva Kotimainen pitkä elokuva saa ensi kertaa liki vuosikymmenen ensi-iltaan keskellä kesää. Elokvateattereihin saapuu 13. heinäkuuta Jyri Kähösen ohjaama jännityslokuva *Ja saapuu oikea yö*.

Tuomas Parviaisen käsikirjoittaman jännärin pääosissa nähdään Jemina Sillanpää, Jarkko Niemi ja Martti Suosalu. Ja saapuu oikea yö -elokuva tuottaa Helsinki-filmi. (STT)